

The logo for the WRR (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid) is displayed in a dark blue, serif font. The background of the top-left section of the cover features a photograph of a fountain in front of a historic building with a modern glass structure in the background.

WRR

WETENSCHAPPELIJKE RAAD VOOR HET REGERINGSBELEID

The title text is arranged in a vertical stack on the right side of the cover. The top part is on a white background, and the bottom part is on a red background. The text is in a serif font, with the top part in dark blue and the bottom part in white. The red background also features a faint, large-scale pattern of overlapping circles.

*Inzicht in
de toekomst
als basis
voor beleid
van vandaag*

Inzicht in de toekomst als basis voor beleid van vandaag

Hoe ziet de verzorgingsstaat er in de toekomst uit? Waarmee verdient Nederland in de toekomst zijn brood? Op welke manier kan de verantwoordelijkheid van burgers, bedrijven en instellingen voor fysieke veiligheid sterker worden geactiveerd? Welke toekomst heeft de politieke Islam in Nederland en in Europa? Hoe kunnen publieke belangen in de maatschappij van morgen worden gewaarborgd? Hoe staat Nederland in de nieuwe Europese Unie? Dit zijn voorbeelden van vraagstukken van nationale en internationale aard waar de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, kortweg de WRR, zich mee bezig houdt.

De WRR is een onafhankelijk adviesorgaan voor de regering, dat binnen de Nederlandse kennis- en adviesstructuur een geheel eigen plaats inneemt. Dat komt door een combinatie van kenmerken: onafhankelijk, wetenschappelijk, multidisciplinair, betrokken bij beleid en samenleving, multisectoraal en toekomstgericht. Daarbij is de raad een werkende raad, dat wil zeggen dat de raadsleden zelf onderzoek leiden en rapporten schrijven. Zij worden ondersteund door een wetenschappelijke staf. Deze brochure gaat kort in op de taak en functie van de WRR, de werkwijze en de organisatie.

Het regeringscentrum aan de hofvijver in Den Haag.

Taak en functie van de WRR

Het doel van de WRR is om vanuit een wetenschappelijke benadering de regering te adviseren over toekomstige ontwikkelingen die van groot maatschappelijk belang zijn. De regering kan deze adviezen gebruiken bij de herijking van bestaand beleid, de ontwikkeling van nieuw beleid of voor onderbouwing van de besluitvorming. Ook probeert de raad het wetenschappelijke debat te stimuleren. Vanuit de wetenschappelijke kennis worden allerlei vanzelfsprekendheden ter discussie gesteld, mogelijke beleidsalternatieven geanalyseerd en toekomstgerichte oplossingen geboden. De WRR legt zo een brug tussen wetenschap en beleid.

TAAK

De WRR geeft de regering gevraagd en ongevraagd advies over maatschappelijke vraagstukken die onderwerp zijn of kunnen worden van regeringsbeleid. In principe kan de raad elk onderwerp waar de regering zich mee bezighoudt of bezig moet houden, bestuderen. De regering kan de raad ook advies vragen over een onderwerp.

Het is onder meer de taak van de raad:

- nieuwe perspectieven en toekomstbestendige oplossingsrichtingen aan te dragen,
- te wijzen op tegenstrijdigheden in het regeringsbeleid,
- toekomstige knelpunten te signaleren,
- nieuwe problemen te onderkennen en
- voorstellen te doen voor een geïntegreerde aanpak van problemen.

De raad aan het werk.

Het pand van de WRR aan de Lange Vijverberg.

Kenmerkend voor het werk van de raad is dat de vraagstukken vrijwel altijd meer beleidsterreinen omvatten (multisectoraal) en vanuit verschillende disciplines bekeken worden (multidisciplinair). Daarbij is de raad onafhankelijk. De WRR opereert los van politieke wensen en beleidslijnen en van wat de publieke opinie op een bepaald moment meent.

De WRR probeert zo objectief mogelijk te werk te gaan. Vanuit de wetenschappelijke kennis en analyse worden oplossingen geschetst voor de lange termijn. De adviezen zijn openbaar, ze worden gepubliceerd in boekvorm en zijn volledig in te zien op de website van de WRR (www.wrr.nl). De regering is verplicht te antwoorden wat ze met een advies doet of gaat doen. In dit opzicht is de positie van de WRR als denktank voor de regering uniek in Europa. De adviezen en regeringsreactie zijn vaak aangrijpingspunt voor bespreking in het parlement.

WETENSCHAP IN DIENST VAN DE SAMENLEVING

De werkzaamheden van de raad liggen op de scheidslijn van wetenschap en (regerings)beleid. De onderzoeken onderscheiden zich in aard en uitwerking niet van puur wetenschappelijk werk. De raad formuleert een probleemstelling, verzamelt zo objectief mogelijk informatie, analyseert problemen en tot nu toe gekozen oplossingen, draagt alternatieven aan en biedt handelingsperspectieven in de vorm van aanbevelingen. Het is wetenschapsbeoefening in dienst van de samenleving. De opgedane kennis wordt breed verspreid opdat ook anderen dan de regering er hun voordeel mee kunnen doen. Het is een taak van de WRR om vanuit de wetenschappelijke wereld medeverantwoordelijkheid te nemen voor het agenderen en analyseren van maatschappelijke vraagstukken. De regering maakt de uiteindelijke beleidskeuzes.

ACTUALITEIT VERSUS LANGE TERMIJN

Hoewel de WRR bij zijn werk rekening houdt met actualiteiten, vormt het verkennen van de toekomstige maatschappelijke ontwikkelingen de hoofdtaak. Inzicht hierin vormt de basis voor het beleid van vandaag. De overheid kan leren van die kennis en kan zo bekijken of het inzicht in de lange termijn gevolgen heeft voor het beleid van vandaag. De raad moet er dan ook voor zorgen dat de kennis van de lange termijn effecten van een bepaalde ontwikkeling aanwezig is op het

moment dat de regering er over besluit.

Het gaat daarbij over beslissingen die het beeld van ons land voor jaren bepalen zoals de veiligheid, het onderwijs, de verzorgingsstaat en de multiculturele samenleving. De regering kan hierover alleen een weloverwogen beslissing nemen als ze inzicht heeft in de toekomstige kansen en bedreigingen. De WRR levert dat inzicht.

ROL BIJ POLITIEK-BESTUURLIJKE AFWEGING

Het werk van de WRR geeft kennis en inzicht in toekomstige ontwikkelingen voor het regeringsbeleid. De rapporten aan de regering, zoals de adviezen genoemd worden, hebben meestal betrekking op de ontwikkelingen zoals die zich over een periode van 10 tot 20 jaar voordoen. Ze kijken over de grenzen van een kabinetsperiode heen. De directe invloed van een WRR-advies op het beleid is moeilijk aan te geven. Wel is wettelijk vastgelegd, dat de regering een openbare reactie moet geven op de rapporten van de WRR, zodat het kabinet deze niet zomaar ongelezen naast zich neer kan leggen. De rapporten spelen zo een belangrijke rol bij de politiek-bestuurlijke afweging en in de beleidsvorming. Door de openbaarmaking, de presentatie in de media en de actieve uitdraging door middel van congressen en symposia beïnvloeden de adviezen van de WRR het debat over maatschappelijke thema's. Tevens hebben ze invloed op de discussies in wetenschappelijke kring.

Andere publicaties van de WRR, zoals de verkenningen, kunnen eveneens door de gekozen invalshoek de politieke agenda mede bepalen of het maatschappelijke debat vorm geven.

Werkprogramma

Elke raadsperiode duurt vijf jaar. Aan het begin van een raadsperiode stelt de raad, na overleg met de minister-president, zelfstandig een werkprogramma samen. Dit is de belangrijkste waarborg voor de onafhankelijke positie van de raad. Het programma kan gedurende de raadsperiode worden aangepast. Er kunnen onderwerpen aan worden toegevoegd wanneer zich nieuwe ideeën of inzichten voordoen. In de praktijk bekijkt een raad halverwege de raadsperiode zijn werkprogramma opnieuw en past dit waar nodig aan. De regering kan ook de raad vragen om over een onderwerp advies uit te brengen. Het betreft dan vooral verzoeken om onderzoek van beleidsterreinen die de departementen overstijgen. Een voorbeeld hiervan is het onderzoek naar waarden en normen¹, een speerpunt van het kabinet Balkenende.

De raad bepaalt zelf welke onderwerpen in het werkprogramma worden opgenomen. Daarbij richt de raad zich in de regel niet op maatschappelijke deelproblemen, maar worden de maatschappelijke ontwikkelingen in een breed verband onderzocht. Het werkprogramma vormt in grote lijnen een weerspiegeling van de maatschappelijke ontwikkelingen die zich in Nederland en daarbuiten voordoen. De raad rapporteert rechtstreeks aan de regering via de minister-president. Aan het eind van de zittingsperiode wordt inzicht gegeven op welke manier de WRR aan de wettelijke taken heeft voldaan.

BEPALING VAN DE ONDERWERPEN

Lang niet alle maatschappelijke ontwikkelingen komen in aanmerking om door de raad onder de loep te worden genomen. Er zijn duidelijke criteria voor:

- het onderwerp moet van belang zijn voor het regeringsbeleid op de langere termijn.
- het onderwerp moet een actueel of toekomstig maatschappelijke relevant probleem betreffen.
- het onderwerp moet uitdagend en wetenschappelijk te onderzoeken zijn.
- het onderwerp moet tot de beleidssfeer van de regering behoren of gaan behoren.
- het onderwerp moet toekomstgericht zijn.
- het onderwerp moet meerdere sectoren van het overheidsbeleid omvatten, vanuit verschillende invalshoeken bekeken kunnen worden en zich lenen voor een handelingsperspectief.

Ondanks deze criteria kan de raad niet alle onderwerpen aanpakken die op zijn weg komen. Er moeten keuzes worden gemaakt. In zijn werkprogramma onderbouwt de raad zijn keuzes.

¹ Waarden, normen en de last van het gedrag, WRR-rapport 68 (2003)

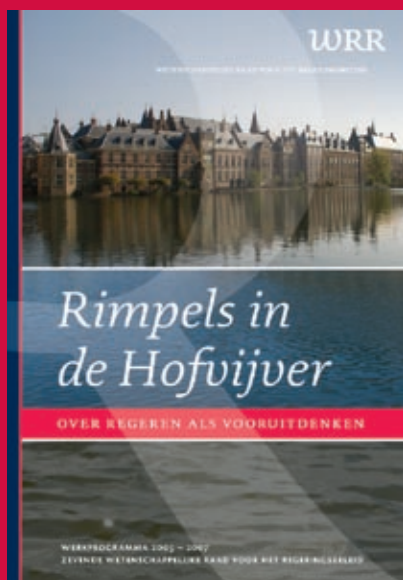
De onderwerpen 2005-2007

De nieuwe onderwerpen die de raad in de tweede helft van de 7e raadsperiode wil onderzoeken zijn in elk geval de volgende:

- Klimaatbeleid
- Verzorgingsstaat
- Veiligheid
- Lerende overheid
- Religie/Levensbeschouwing en publiek domein
- Identiteiten gezocht
- Infrastructuur

Hiernaast zijn publicaties te verwachten van drie rapporten die de raad al in het begin van deze raadsperiode in studie heeft genomen:

- Arbeidsmarktdynamiek
- Jeugd
- Islamitisch activisme

Onderwerpen die nog in studie zijn, en waarvan de agendering mede afhankelijk is van de beschikbare tijd en middelen, betreffen (het betreft werktitels):

- Het Nederlandse belang in de Europese Unie
- Plaats en toekomst van de Nederlandse Economie

WERKWIJZE

Elk onderzoek wordt wetenschappelijk benaderd en heeft uit de aard van de zaak altijd een maatschappelijke component. Per onderwerp uit het werkprogramma wordt een interne projectgroep gevormd uit de raad en de wetenschappelijke staf van de WRR. Voorzitter is een raadslid, projectcoördinator een lid van de wetenschappelijke staf. Alle leden van een projectgroep werken daadwerkelijk mee aan de inhoud van een rapport.

Tot voor kort bracht de raad voornamelijk rapporten uit met onderzoeksresultaten en beleidsaanbevelingen. In toenemende mate worden ook andere manieren gebruikt om de kennis naar buiten uit te dragen en een inbreng te hebben bij het maatschappelijke debat. De verschillende werkvormen worden in het kort beschreven.

RAPPORTEN, KERNTAAK VAN DE WRR

De kerntaak van de WRR is en blijft het uitbrengen van rapporten aan de regering, gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek. Elk rapport wordt gedragen door de raad, die als collectief verantwoordelijk is voor de inhoud. Een rapport komt tot stand in een projectgroep die

Burgemeester van Rotterdam, Ivo Opstelten, bij de presentatie van het rapport *Vertrouwen in de buurt*

rondom een onderwerp of thema wordt samengesteld. Geschreven concepten worden uitgebreid bediscussieerd, zowel in de projectgroep, in de staf als in de raad. De raad komt elke veertien dagen bijeen en bespreekt dan niet alleen de voortgang, maar vooral de inhoudelijke kant van de projecten. Op deze manier worden de onderwerpen vanuit verschillende disciplines

benaderd en ontstaat er, na vele discussies en herhaaldelijk herschrijven van teksten, een rapport dat de mening van de hele raad weerspiegelt. Een rapport wordt pas gepubliceerd als er binnen de raad consensus over bestaat. In theorie kan een minderheidsstandpunt worden opgenomen in een advies, maar dat komt zelden voor.

NETWERKEN IN BINNEN- EN BUITENLAND

Nederland is alles behalve een geïsoleerd eiland in de wereld van kennis en beleid. Ontwikkelingen die zich hier voordoen, treden ook elders op. Het Nederlands beleid en denken over het beleid wordt ook beïnvloed door wat er buiten onze grenzen gebeurt en andersom. Daarbij speelt Europa een steeds groter wordende rol. De invloed van de Europese Unie op het binnenlands beleid wordt steeds sterker, maar Nederland als onderdeel van de Unie zal ook beleidsinitiatieven daar moeten uitdragen. Vanwege de internationalisering van beleid krijgen steeds meer onderzoeken directe of indirecte raakvlakken met ontwikkelingen in het buitenland. Vanuit de WRR wordt steeds meer contact en samenwerking gezocht met buitenlandse wetenschappelijke, bestuurlijke en maatschappelijke instellingen en denktanks. In het buitenland bestaat er trouwens geen exact equivalent van de WRR, hoewel dat voor de ontwikkeling van een toekomstgericht Europees beleid wel wenselijk zou zijn. Een van de uitdagingen waar de WRR voor staat is om op wetenschappelijk niveau meer samen te werken met andere strategische kenniscentra in Europa.

Maar ook de samenwerking met de kenniscentra in eigen land heeft de aandacht. Dit kan gestalte krijgen door befaamde binnen- en buitenlandse wetenschappers bij een onderzoek te betrekken of tijdelijk te benoemen als lid van de wetenschappelijke staf of zelfs van de raad. Dit 'inhuren' van expertise heeft een tweeledig doel:

- de raad haalt de kennis en kunde van externe deskundigen in huis en
- het toekomst- en beleidsgericht wetenschappelijk onderzoek buiten de raad wordt gestimuleerd.

Het is de bedoeling dat de WRR zich van een nationaal strategisch wetenschappelijk adviesorgaan ontwikkelt tot een knooppunt van internationale kennisstromen van beleid.

Het netwerk van de raad beperkt zich niet tot universiteiten en wetenschappelijke instituten in binnen- en buitenland, maar strekt zich uit tot het bedrijfsleven en politieke en maatschappelijke organisaties.

DIALOOG MET DE MAATSCHAPPIJ

De raad wil graag de dialoog aangaan met politici, beleidsmakers en maatschappelijke organisaties en hun ervaringen met het onderwerp meenemen bij het verdere onderzoek. Voorafgaand aan het eigenlijke onderzoek worden daarom steeds vaker workshops, expertmeetings en congressen georganiseerd.

De raad vindt het belangrijk om de opgedane kennis beschikbaar te stellen voor het beleid, de wetenschap, maatschappelijke organisaties en een geïnteresseerd publiek. Om de discussie op gang te brengen, draagt de raad de onderzoeksresultaten naar buiten uit. Dit gebeurt door het organiseren van symposia, het uitbrengen van een beknopt advies of een verkenning op basis van opgebouwde kennis of door het stimuleren van een gedachtewisseling tussen beleidsmakers, wetenschappers en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties. Zo'n gedachtewisseling gaat over de aanbevelingen en de wijze waarop die tot stand zijn gekomen. Hierdoor krijgt de raad een beter inzicht of de adviezen overtuigend genoeg zijn en hoe die goed kunnen aansluiten op de praktijk. De raad bereikt er ook mee dat bevindingen beter hun weg vinden naar de beleidsontwikkeling.

INSPLEEN OP DE ACTUALITEIT

Er zijn in de huidige maatschappij veel actuele problemen die een lange termijn effect hebben. Te denken valt aan problemen op het gebied van de economische structuur van Nederland, de gezondheidszorg en de bestuurlijke aspecten van de veiligheidsvraag van de burgers. Gebruikelijk is dat bij een nieuw onderwerp voor de raad, wordt gekozen voor een periode van diepgaand onderzoek voorafgaand aan het uitbrengen van een rapport. Als het onderwerp er zich toe leent, kan de raad indien de actualiteit daarom vraagt, op basis van aanwezige kennis en eerdere studies al relatief snel een advies uitbrengen. Ook komt het voor dat goed af te bakenen onderdelen van een grotere en meeromvattende studie eerder als een afzonderlijk advies naar buiten

Symposium in de Oude Vergaderzaal van de Tweede Kamer.

Debatbijeenkoms Hollands Spoor.

worden gebracht. De raad kan vaak vanuit zijn onafhankelijke positie en multidisciplinair karakter een nieuwe en verfrissende kijk op beleidsthema's geven.

BREDE FORUMFUNCTIE

De raad streeft ernaar met symposia, kortlopende adviezen en zelfstandige verkenningen de aanwezige kennis met meer mensen te delen. Het debat op het snijpunt van wetenschap en beleid kan zo worden verdiept, zonder dat dit per definitie leidt tot een rapport met een standpuntbepaling van de raad.

De verkenning *De staat van de democratie. Democratie voorbij de staat* (2004) en *Nederland en de Europese Grondwet* (2003) zijn voorbeelden van een zelfstandige publicatie over een actueel onderwerp waarin bijdragen van binnen en van buiten de WRR gebundeld zijn. Ook de verkenning *Vijfentwintig jaar later. De toekomstverkenning van de WRR uit 1977 als leerproces*, is een voorbeeld van een gecombineerd werk.

Minister-President Balkenende spreekt op symposium van de WRR.

Organisatie

De WRR neemt een bijzondere positie in binnen het stelsel van adviesraden. Deze positie is geregeld bij aparte wet. De WRR werd in 1972 voorlopig ingesteld door de regering. Bij wet van 30 juni 1976 is de positie van de raad definitief geregeld (zie bijlage). Vanwege zijn bijzondere positie behoort de WRR niet tot de categorie adviesorganen van de kaderwet Adviescolleges van 1997. Dit vanwege de volstrekte onafhankelijkheid van de raad en de advisering over multisectorale ontwikkelingen op de lange termijn.

LEDEN

De raad bestaat uit minimaal vijf en maximaal elf leden, inclusief de voorzitter. Momenteel (2006) heeft de raad acht leden. Het voorzitterschap is een volledige betrekking, de overige leden worden aangesteld voor minimaal twee, vaak drie dagen in de week. De raad is wat men noemt een collegiaal college dat gemeenschappelijk besluiten neemt. De voorzitter heeft als primus inter pares een bijzondere verantwoordelijkheid voor de raadswerkzaamheden. Hij doet dit in samenwerking met de directie. De directeur en plaatsvervangend directeur van de WRR zijn tevens secretaris, respectievelijk plaatsvervangend secretaris van de raad.

De raad is een werkende raad. De raadsleden werken zelf actief mee aan het onderzoek en zijn als voorzitter van een projectgroep verantwoordelijk voor hun onderzoek dat uiteindelijk moet leiden tot een adviesrapport van de raad. Hiermee verschilt de raad van vele andere adviescolleges waarvan leden op basis van hun verworven deskundigheid alleen beslissen over door wetenschappelijke staven verricht onderzoek.

De 7e raad.

Prof. mr. Leigh Hancker, lid van de 7e raad.

De leden worden bij Koninklijk Besluit voor maximaal vijf jaar benoemd vanwege hun wetenschappelijke deskundigheid. De benoeming gebeurt op voordracht van de minister-president, na overleg met de ministerraad. Ze kunnen aansluitend eenmaal worden herbenoemd. Van de leden wordt verwacht dat ze onafhankelijk kunnen oordelen.

Bij de samenstelling van de raad wordt gekeken naar:

- de wetenschappelijke kwaliteiten van de leden;
- de spreiding over de verschillende wetenschappelijke disciplines;
- een brede maatschappelijke oriëntatie.

Maar alleen uitmuntende wetenschappelijke kwaliteiten zijn niet voldoende om lid te worden. De raadsleden moeten ook belangstelling hebben voor beleidsvraagstukken en weten hoe het er in politiek Den Haag aan toe gaat. De wetenschappelijke achtergrond brengt met zich mee dat de raadsleden universitair geschoold zijn. In de regel werken ze als hoogleraar en zijn ze erkende deskundigen uit hun vakgebied. In bijzondere gevallen is het ook mogelijk iemand vanwege zijn uitzonderlijke kwaliteiten tijdelijk als ‘gast van de raad’ aan de raad te verbinden. Hiermee kan ook tijdelijk worden voorzien in gewenste specifieke wetenschappelijke deskundigheid voor een bepaald thema of onderwerp dat de raad wil onderzoeken.

ADVISERENDE LEDEN

De raad kent een aantal adviserende leden, namelijk de directeurs van de belangrijke planbureaus van de rijksoverheid te weten:

- het Centraal Planbureau (CPB). Dit planbureau levert wetenschappelijk verantwoorde, onafhankelijke economische analyses die relevant zijn voor de beleidsvorming in Nederland.
- het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Dit planbureau analyseert onder andere de te verwachten ontwikkelingen op sociaal en cultureel terrein in Nederland ten einde bij te dragen aan verantwoorde keuzes op dit gebied en aan het ontwikkelen van alternatieven.
- het Ruimtelijk Planbureau (RPB). Dit planbureau verkent systematisch ruimtelijke ontwikkelingen in het heden en in de toekomst en agendeert en signaleert nieuwe onderwerpen.
- het Milieu en Natuur Planbureau (MNP). Taken zijn onder andere advisering over en onderzoek naar de ontwikkeling van de volksgezondheid en de gezondheidszorg, de effecten van voeding en andere consumentenproducten op de gezondheid en milieu- en natuurvraagstukken.

- het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). De kerntaak van dit bureau is het verzamelen, bewerken en publiceren van statistieken ten behoeve van praktijk, beleid en wetenschap.

De adviserende leden vergaderen een paar keer per jaar met de raad, onder andere om de werkzaamheden af te stemmen en de onderzoeken te commentariëren. Uiteraard blijft de WRR verantwoordelijk voor het uiteindelijke resultaat van zijn eigen werk.

DE WETENSCHAPPELIJKE STAF

De raadsleden worden bij hun werkzaamheden ondersteund door een staf van wetenschappelijke medewerkers. De wetenschappelijke staf is net als de raad multidisciplinair samengesteld en kent de volgende disciplines: economie/econometrie, sociale en politieke wetenschappen, rechten en natuurwetenschappen. De wetenschappelijke medewerkers hebben hun sporen verdiend op hun terrein en zijn veelal gepromoveerd. Ook moeten zij brede wetenschappelijke interesse hebben. Een aantal van de wetenschappelijke medewerkers is tevens verbonden aan een universiteit. Daarmee blijft er een nauwe band tussen WRR en het wetenschappelijk onderzoek aan de universiteiten bestaan.

Er is een toenemende trend om leden van de wetenschappelijke staf tijdelijk aan te stellen op projectbasis, om de doorstroming met de wetenschappelijke netwerken te bevorderen. Hoog gekwalificeerde wetenschappers worden voor bepaalde onderwerpen of thema's tijdelijk aan de WRR verbonden als gastonderzoeker. Net afgestudeerde academici kunnen in beperkte mate op projectbasis worden aangesteld om de raad ondersteunen.

De wetenschappelijke staf vormt samen met de ondersteunende functies het bureau van de WRR. De leiding van het bureau berust bij de directeur en plaatsvervangend directeur (tevens secretaris en plaatsvervangend secretaris van de raad) die samen met de programmamanager, locatiemanager en communicatieadviseur het managementteam vormen. De WRR heeft een beperkte bibliotheek met informatiewerkers ter ondersteuning van de wetenschappelijke projecten. Verder is er ondersteuning door een secretariaat en enkele administratieve medewerkers.

Raadsvergadering.

Stafvergadering.

EXTERNE CONTACTEN

Het effect van het werk van de raad is het grootst wanneer het politiek en maatschappelijk veel aandacht trekt en er een politieke discussie op gang komt. Dit kan door het openbaar maken van het werk en door het onderhouden van contacten met allerlei geledingen in de maatschappij. De raad stelt zich steeds op de hoogte van welke vragen er op departementen, in de politiek en in de samenleving leven.

De voorzitter van de raad heeft van tijd tot tijd contact met de minister-president. Soms vergadert een delegatie of een onderraad van de ministerraad met een delegatie van de WRR over een bepaald project, soms is er overleg met een bepaalde minister of staatssecretaris. Regelmatig worden er bijeenkomsten gehouden met leden van de Tweede Kamer, bijvoorbeeld over het werkprogramma. Ook komt het voor dat er een uitgebreide commissievergadering wordt belegd over een rapport van de raad.

Naast de meer politiek getinte contacten onderhoudt de raad relaties met de verschillende departementen, maatschappelijke en wetenschappelijke instellingen en adviesorganen in binnen- en buitenland. Deels gaat het om algemene contacten deels om contacten in het kader van een bepaald project. De contacten met politici en beleidsmakers zijn de laatste jaren geïntensiveerd. De raad wil graag zo goed mogelijk geïnformeerd zijn over actuele ontwikkelingen in het beleid en de gedachtevorming daarbij. Een bijzonder contact is dat met de verschillende andere adviesraden en planbureaus.

PUBLICATIES EN COMMUNICATIE

De communicatie met de buitenwereld gebeurt op verschillende manieren:

- de officiële adviezen van de raad worden als **'rapporten aan de regering'** gepubliceerd en vormen de kern van het werk van de raad. Deze rapporten gaan via de minister-president naar de betrokken ministers. De regering moet een officiële reactie geven op het werk van de WRR. Nadat het kabinet kennis heeft genomen van een rapport, brengt de WRR het in de openbaarheid. Parlement, belangenorganisaties, wetenschappelijke en maatschappelijke orga-

nisaties krijgen een exemplaar toegestuurd. Als het onderwerp zich daartoe leent wordt een rapport geheel of in uitgebreide samenvatting vertaald in het Engels, zoals met het rapport over het toekomstbestendig mediabeleid² en het rapport over waarden en normen³ en soms ook in een andere taal.

TOEKOMST VOORSPELLEN

In het verleden heeft de WRR zich gewaagd aan grote, allesomvattende maatschappelijke toekomstvoorspelling zoals het in 1977 verschenen rapport: *De komende 25 jaar, toekomstverkenning*. De ervaring heeft geleerd dat dergelijke allesomvattende voorspellingen maar een relatieve waarde hebben. Een recente evaluatie van dit rapport in *25 jaar later. De toekomstverkenning van de wrr uit 1977 als leerproces* (Verkenningen 5, 2004) laat zien dat er veel is uitgekomen van deze algemene toekomst voorspelling maar veel ook niet. Zo is onder andere de voorspelde ontwikkeling van de economie uitgekomen.

Andere voorspellingen hebben zich, mede door het veranderende tijdsbeeld, niet voorgedaan. De ineenstorting van het communisme en de gevolgen daarvan, bijvoorbeeld, had niemand toen voorzien. Het is duidelijk dat het belang van een dergelijk grote, ver vooruitkijkende, algemene toekomstvoorspelling relatief is. De WRR richt zich nu meer op de verkenning van mogelijke maatschappelijke ontwikkelingen en problemen die zich de komende tien tot vijftien jaar kunnen voordoen. Het doel daarvan is het voorkomen van die mogelijke problemen en niet het uitkomen van voorspellingen.

- deelstudies en onderzoeken die aan de basis van een rapport liggen en in opdracht van de raad zijn verricht kunnen worden uitgegeven als **WRR-verkenningen**, wanneer de raad het belangrijk vindt dat een breed publiek er kennis van kan nemen. De raad staat borg voor de kwaliteit van de studie, maar is niet verantwoordelijk voor de inhoud en opgenomen standpunten, die blijven voor verantwoordelijkheid van de auteur. Werkdocumenten en voorstudies die voorheen apart werden gepubliceerd, zijn vanaf het begin van de zevende raad in deze reeks opgegaan.

EUROPA, TURKIJE EN DE ISLAM

Een rapport dat duidelijk zijn nut heeft bewezen is: 'Europa, Turkije en de Islam' uit 2004. Het rapport kwam uit voordat de EU een beslissing nam over een eventuele toetreding van Turkije tot de Unie. Het rapport is ook gepresenteerd aan de Europese Commissie. In dit rapport concludeerde de raad dat het feit dat de meeste Turken ook moslim zijn geen obstakel voor een eventuele toetreding van Turkije vormt.

² *Media policy for the digital age*. A summary of WRR-report 71 (2005)

³ *Do unto others...* A summary of WRR-report 68 (2003)

Alle WRR-publicaties zijn in pdf-formaat te downloaden vanaf de site www.wrr.nl. Publicaties zijn ook te bestellen via de site van de WRR. Zeer specifieke studies en onderzoeken die vanwege hun specificiteit voor een kleine groep van belang zijn, worden als web-publicatie openbaar gemaakt en kunnen veelal ook in gedrukte vorm worden besteld.

FOCUS OP FUNCTIES: UITDAGINGEN VOOR EEN TOEKOMSTBESTENDIG MEDIABELEID

Het medialandschap is voortdurend in beweging. Hilversum en de vader-

landse pers bepalen al lang niet meer het beeld. Onder andere commerciële radio en televisies, internet en allerlei technische ontwikkelingen, zoals televisie via kabel of telefoonlijn hebben voor veel verandering gezorgd. Door de toegenomen invloed van de Europese regelgeving op dit gebied, heeft de Nederlandse overheid minder speelruimte. De WRR adviseerde de overheid in het rapport om de beleidsvisie op het medialandschap radicaal te wijzigen. De overheid zou een visie moeten ontwikkelen waarin de functies van het medialandschap centraal staan.

- de **dialogo met beleidsmakers** komt op verschillende manieren tot stand. In de debatreeks onder de titel *Hollands Spoor* die in samenwerking met het Strategieberaad Rijksbreed wordt georganiseerd, wordt over actuele zaken gediscussieerd tussen de top van de beleidsmakers en wetenschappers. Daarnaast worden respectabele wetenschappers uit binnen- en buitenland regelmatig uitgenodigd om bij de WRR met raad en staf van gedachten te wisselen. Bij

WAARDEN, NORMEN EN DE LAST VAN HET GEDRAG

In dit rapport, dat is gemaakt na een adviesaanvraag van de regering, staat de vraag centraal welke fundamentele waarden onze samenleving binden en over welke waarden conflicten kunnen rijzen, mede gezien in het licht van culturele verschillen. Het rapport geeft een systematische analyse van de zeer diverse problematiek die schuilgaat achter de noemer 'waarden en normen'. De gedragscomponent van de waarden- en normenproblematiek wordt afzonderlijk bekeken. Er wordt gezocht naar een toekomstperspectief op de centrale en gemeenschappelijke waarden die van belang zijn voor de samenleving als geheel in de komende tien tot twintig jaar.

deze besloten bijeenkomsten worden ook relevante beleidsmakers betrokken.

- ook initieert de WRR de discussie over actuele maatschappelijke onderwerpen waarover de raad zich buigt en neemt de WRR actief deel aan het actuele **maatschappelijk debat** over deze zaken. Om dit debat te voeden en de opgedane kennis uit te dragen worden er regelmatig, ook samen met anderen, congressen, workshops en fora georganiseerd.

BEWIJZEN VAN GOEDE DIENSTVERLENING

Professionals, bestuurders, cliënten en de overheid werken niet goed samen in de maatschappelijke dienstverlening. De dienstverlening op terreinen van het onderwijs, zorg, welzijn, volkshuisvesting en arbeidsvoorziening komt daardoor in de knel. Dit komt mede omdat het politieke en wetenschappelijke debat wordt gedomineerd door een eenzijdige benadering. De WRR adviseert de regering om een alternatieve benaderingswijze toe te passen. Door een onderscheid te maken tussen de institutionele logica, de provisielogica en de vraaglogica van de dienstverlening wordt geprobeerd een beter zicht te krijgen op de problemen die spelen in genoemde sectoren.

- Een bijzondere vorm van de forumfunctie is de **WRR-lecture**, waarbij (internationale) sprekers van naam vanuit het beleid en de wetenschap worden uitgenodigd een actueel thema toe te lichten. De doelstelling is een debat tussen een wetenschapper en een politicus of bestuurder vanuit hun eigen gezichtspunt licht over een thema te laten schijnen. Het onderwerp hangt vrijwel altijd samen met een van de projecten.
- De site **www.wrr.nl** bevat in het Nederlands en het Engels informatie over de WRR. Er staat niet alleen informatie op over de organisatie, de werkzaamheden van de raadsleden en de staf, vanaf de site zijn ook alle publicaties te downloaden, evenals de reacties van de regering. Verder staan er op de website discussion papers. Dit zijn artikelen van raads- en stafleden en bijvoorbeeld papers die zijn geschreven naar aanleiding van een conferentie of workshop. Belangstellenden kunnen zich via de website abonneren op een nieuwsbrief die een paar maal per jaar verschijnt.
- Raads- en stafleden schrijven regelmatig **artikelen** voor kranten en (wetenschappelijke) tijdschriften of worden uitgenodigd voor het houden van een lezing of om hun mening te geven op televisie.

Instellingswet WRR

WET van 30 juni 1976 tot instelling van een Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (Instellingswet WRR)

(Stb. 413, 5 augustus 1976; laatstelijk gewijzigd bij de wet van 11 december 1997, Stb. 1998 nr.27)

Wij Juliana, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz. Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten: Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het voor de vorming van het regeringsbeleid wenselijk is stelselmatig informatie te verkrijgen over ontwikkelingen die op langere termijn de samenleving kunnen beïnvloeden, dat daartoe kan worden bijgedragen door een vast college van advies en bijstand in te stellen ter vervanging van de Voorlopige Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid: Zo is het, dat Wij, de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1

1. Er is een Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, verder te noemen de Raad.
2. De Raad wordt niet aangemerkt als een adviescollege als bedoeld in de Kaderwet adviescolleges.

Artikel 2

De Raad heeft tot taak:

- a. ten behoeve van het Regeringsbeleid wetenschappelijke gefundeerde informatie te verschaffen over ontwikkelingen die op langere termijn de samenleving kunnen beïnvloeden en daarbij tijdig te wijzen op tegenstrijdigheden en te verwachten knelpunten, probleemstellingen te formuleren ten aanzien van de grote beleidsvraagstukken, en beleidsalternatieven aan te geven;
- b. een wetenschappelijk gefundeerd kader te ontwikkelen dat de regering ten dienste staat voor het stellen van prioriteiten en het voeren van een samenhangend beleid;
- c. ten aanzien van werkzaamheden op het gebied van toekomstonderzoek en planning op lange termijn, zowel binnen als buiten de overheid, voorstellen te doen inzake het opheffen van structurele tekortkomingen, het bevorderen van bepaalde onderzoekingen en het verbeteren van communicatie en coördinatie.

Artikel 3

1. De Raad bestaat uit ten minste vijf en ten hoogste elf leden.
2. Wij benoemen op voordracht van Onze Minister-President, Minister van Algemene Zaken, gedaan in overeenstemming met het gevoelen van de Raad van Ministers, de voorzitter en de overige leden van de Raad.
3. De voorzitter en de overige leden worden, behoudens door Ons tussentijds verleend ontslag, benoemd voor vijf jaren. Zij zijn eenmaal terstond wederbenoembaar.
4. Hij die is benoemd ter vervulling van een tussentijds opgevallende plaats, treedt af op hetzelfde tijdstip waarop degene in wiens plaats hij is benoemd, zou moeten aftreden.

Artikel 4

1. Het ambt van voorzitter van de Raad is een volledige betrekking.
2. De overige leden van de Raad stellen ten minste een zodanig deel van hun werktijd aan de Raad ter beschikking, als overeenkomt met twee werkdagen per week.
3. In uitzonderlijke gevallen kan door Onze Minister-President, Minister van Algemene Zaken, worden bepaald, dat het in het voorgaande lid genoemde deel van de aan de Raad ter beschikking gestelde werktijd wordt verminderd.

Artikel 5

De rechtspositie van de voorzitter en de overige leden wordt nader geregeld bij Algemene Maatregel van Bestuur.

Artikel 6

1. Er zijn adviserende leden.
2. De Raad kan aan Onze Minister-President, Minister van Algemene Zaken, voorstellen doen ter

zake van de benoeming tot adviserend lid.

3. Wij benoemen op voordracht van Onze Minister-President, Minister van Algemene Zaken, gedaan in overeenstemming met het gevoelen van de Raad van Ministers, de adviserende leden van de Raad.

Artikel 7

1. De Raad heeft een bureau, dat onder leiding van een secretaris de Raad in zijn werkzaamheden bijstaat.
2. Wij benoemen op voordracht van Onze Minister-President, Minister van Algemene Zaken, de secretaris van de Raad.

Artikel 7a

1. De Raad stelt na overleg met Onze Minister-President, Minister van Algemene Zaken, een werkprogramma vast.
2. De Raad kan na overleg met Onze Minister-President, Minister van Algemene Zaken, het werkprogramma wijzigen.
3. Ten behoeve van het in het eerste en tweede lid bedoelde overleg hoort Onze Minister-President, Minister van Algemene Zaken, de Raad van Ministers.

Artikel 8

1. De Raad steunt bij de uitvoering van zijn taak mede op de uitkomsten van door andere instellingen verricht onderzoek.
2. Diensten en instellingen van de centrale overheid en van de lagere publiekrechtelijke organen zijn gehouden aan de Raad de benodigde informatie te verschaffen.
3. De Raad kan zich rechtstreeks tot andere instellingen en personen wenden met een verzoek om informatie.
4. Onze Ministers dragen er zorg voor dat de Raad, voor zover zulks dienstig kan zijn voor de uitoefening van zijn taak, tijdig in kennis wordt gesteld van het toekomstonderzoek dat onder hun verantwoordelijkheid wordt verricht en de resultaten daarvan alsmede hun veronderstellingen en voornemens voor het beleid op lange termijn.

Artikel 9

1. De Raad kan rechtstreeks in overleg treden met ambtelijke en niet-ambtelijke deskundigen.
2. De Raad kan commissies instellen. Voor de medewerking van ambtelijke deskundigen behoeft hij de instemming van Onze betrokken Ministers.
3. De Raad kan op zijn terrein rechtstreeks internationale contacten onderhouden.

Artikel 10

De Raad kan zelfstandig verzoeken bepaalde studies of onderzoeken te doen ondernemen. Dit geschiedt door tussenkomst van Onze betrokken Ministers, voor zover het diensten en instellingen, werkzaam onder hun verantwoordelijkheid, betreft.

Artikel 12

1. De Raad brengt zijn rapporten aan de regering uit door tussenkomst van Onze Minister-President, Minister van Algemene Zaken.
2. Onze Minister-President, Minister van Algemene Zaken, stelt de Raad in kennis van de bevindingen van de Raad van Ministers betreffende deze rapporten.
3. De Raad van Ministers hoort de Raad op diens verzoek naar aanleiding van de in het voorgaande lid genoemde bevindingen.

Artikel 13

1. De door de Raad aan de regering uitgebrachte rapporten zijn openbaar voor zover de inhoud daarvan niet moet worden geheim gehouden.
2. De Raad publiceert deze rapporten na kennisneming door de Raad van Ministers.

Artikel 14

De Raad kan nadere regelen stellen voor zijn werkwijze.

Artikel 16

De Wet kan worden aangehaald als Instellingswet W.R.R.

Publicaties van de WRR

RAPPORTEN AAN DE REGERING

EERSTE RAADSPERIODE (1972-1977)

1. Europese Unie
2. Structuur van de Nederlandse economie
3. Energiebeleid (1,2 en 3 gebundeld in één publicatie (1974)
4. Milieubeleid (1974)
5. Bevolkingsgroei (1974)
6. De organisatie van het openbaar bestuur (1975)
7. Buitenlandse invloeden op Nederland: Internationale migratie (1976)
8. Buitenlandse invloeden op Nederland: Beschikbaarheid van wetenschappelijke en technische kennis (1976)
9. Commentaar op de Discussienota Sectorraden (1976)
10. Commentaar op de nota Contouren van een toekomstig onderwijsbestel (1976)
11. Overzicht externe adviesorganen van de centrale overheid (1976)
12. Externe adviesorganen van de centrale overheid (1976)
13. Maken wij er werk van? Verkenningen omtrent de verhouding tussen actieven en niet-actieven (1977)
14. Interne adviesorganen van de centrale overheid (1977)
15. De komende vijftienvintig jaar – Een toekomstverkenning voor Nederland (1977)
16. Over sociale ongelijkheid – Een beleidsgerichte probleemverkenning (1977)

TWEDE RAADSPERIODE (1978-1982)

17. Etnische minderheden (1979)
  - a. Rapport aan de Regering
  - b. Naar een algemeen etnisch minderhedenbeleid?
18. Plaats en toekomst van de Nederlandse industrie (1980)
19. Beleidsgerichte toekomstverkenning
Deel 1: Een poging tot uitlokking (1980)
20. Democratie en geweld. Probleemanalyse naar aanleiding van de gebeurtenissen in Amsterdam op 30 april 1980
21. Vernieuwingen in het arbeidsbestel (1981)
22. Herwaardering van welzijnsbeleid (1982)
23. Onder invloed van Duitsland. Een onderzoek naar gevoeligheid en kwetsbaarheid in de betrekkingen tussen Nederland en de Bondsrepubliek (1982)
24. Samenhangend mediabeleid (1982)

DERDE RAADSPERIODE (1983-1987)

25. Beleidsgerichte toekomstverkenning
Deel 2: Een verruiming van perspectief (1983)
26. Waarborgen voor zekerheid. Een nieuw stelsel van sociale zekerheid in hoofdlijnen (1985)
27. Basisvorming in het onderwijs (1986)
28. De onvoltooide Europese integratie (1986)
29. Ruimte voor groei. Kansen en bedreigingen voor de Nederlandse economie in de komende tien jaar (1987)
30. Op maat van het midden- en kleinbedrijf (1987)
Deel 1: Rapport aan de Regering;
Deel 2: Pre-adviezen
31. Cultuur zonder grenzen (1987)
32. De financiering van de Europese Gemeenschap. Een interimrapport (1987)
33. Activerend arbeidsmarktbeleid (1987)
34. Overheid en toekomstonderzoek. Een inventarisatie (1988)

VIERDE RAADSPERIODE (1988-1992)

35. Rechtshandhaving (1988)
36. Alloctonenbeleid (1989)
37. Van de stad en de rand (1990)
38. Een werkend perspectief. Arbeidsparticipatie in de jaren '90 (1990)
39. Technologie en overheid (1990)
40. De onderwijsverzorging in de toekomst (1991)
41. Milieubeleid. Strategie, instrumenten en handhaafbaarheid (1992)
42. Grond voor keuzen. Vier perspectieven voor de landelijke gebieden in de Europese Gemeenschap (1992)
43. Ouderen voor ouderen. Demografische ontwikkelingen en beleid (1993)

VIJFDE RAADSPERIODE (1993-1997)

44. Duurzame risico's. Een blijvend gegeven (1994)
45. Belang en beleid. Naar een verantwoorde uitvoering van de werknemersverzekeringen (1994)
46. Besluiten over grote projecten (1994)
47. Hoger onderwijs in fasen (1995)
48. Stabiliteit en veiligheid in Europa. Het veranderende krachtenveld voor het buitenlands beleid (1995)
49. Orde in het binnenlands bestuur (1995)
50. Tweedeling in perspectief (1996)
51. Van verdelen naar verdienen. Afwegingen voor de sociale zekerheid in de 21e eeuw (1997)
52. Volksgezondheidszorg (1997)
53. Ruimtelijke-ontwikkelingspolitiek (1998)
54. Staat zonder land. Een verkenning van bestuurlijke gevolgen van informatie- en communicatietechnologie (1998)

ZESDE RAADSPERIODE (1998-2002)

55. Generatiebewust beleid (1999)
56. Het borgen van publiek belang (2000)
57. Doorgroei van arbeidsparticipatie (2000)
58. Ontwikkelingsbeleid en goed bestuur (2001)
59. Naar een Europabrede Unie (2001)
60. Nederland als immigratiesamenleving (2001)
61. Van oude en nieuwe kennis. De gevolgen van ict voor het kennisbeleid (2002)
62. Duurzame ontwikkeling: bestuurlijke voorwaarden voor een mobiliserend beleid (2002)
63. De toekomst van de nationale rechtsstaat (2002)
64. Beslissen over biotechnologie (2003)
65. Slagvaardigheid in de Europabrede Unie (2003)
66. Nederland handelsland. Het perspectief van de transactiekosten (2003)
67. Naar nieuwe wegen in het milieubeleid (2003)

ZEVENDE RAADSPERIODE (2003-2007)

68. Waarden, normen en de last van het gedrag (2003)
69. De Europese Unie, Turkije en de islam (2004)
70. Bewijzen van goede dienstverlening (2004)
71. Focus op functies. Uitdagingen voor een toekomstbestendig mediabeleid (2005)
72. Vertrouwen in de buurt (2005)

VERKENNINGEN**ZEVENDE RAADSPERIODE (2003-2007)**

- 1 Jacques Pelkmans, Monika Sie Dhian Ho en Bas Limonard (red.) (2003) Nederland en de Europese grondwet
- 2 P.T. de Beer en C.J.M. Schuyt (red.) (2004) Bijdragen aan waarden en normen
- 3 G. van den Brink (2004) Schets van een beschavingsoffensief. Over normen, normaliteit en normalisatie in Nederland

- 4 E.R. Engelen en M. Sie Dhian Ho (red.) (2004) De staat van de democratie. Democratie voorbij de staat
- 5 P.A. van der Duin, C.A. Hazeu, P. Rademaker en I.J. Schoonenboom (red.) (2004) Vijftienving jaar later. De Toekomstverkenning van de WRR uit 1977 als leerproces
- 6 H. Dijkstra, P.L. Meurs en E.K. Schrijvers (red.) (2004) Maatschappelijke dienstverlening. Een onderzoek naar vijf sectoren
- 7 W.B.H.J. van de Donk, D.W.J. Broeders en F.J.P.M. Hoefnagel (red.) (2005) Trends in het medialandschap. Vier verkenningen.
- 8 G. Engbersen, E. Snel en A. Weltevrede (2005) Sociale herovering in Amsterdam en Rotterdam. Eén verhaal over twee wijken

WEBPUBLICATIES

- WP 1 Opvoeding, onderwijs en jeugdbeleid in het algemeen belang
- WP 2 Ruimte voor goed bestuur : tussen prestatie, proces en principe
- WP 3 Lessen uit corporate governance en maatschappelijk verantwoord ondernemen
- WP 4 Regulering van het bestuur van de maatschappelijke dienstverlening: eenheid in verscheidenheid?
- WP 5 Een schets van het Europese mediabeleid
- WP 6 De regulering van media in internationaal perspectief
- WP 7 Beleid inzake media, cultuur en kwaliteit : enkele overwegingen
- WP 8 Geschiedenis van het Nederlands inhoudelijk mediabeleid
- WP 9 Buurtinitiatieven en buurtbeleid in Nederland anno 2004 : analyse van een veldonderzoek van 28 casussen
- WP 10 Geestelijke gezondheid van adolescenten : een voorstudie
- WP 11 De transitie naar volwassenheid en de rol van het overheidsbeleid : een vergelijking van institutionele arrangementen in Nederland, Zweden, Groot-Brittannië en Spanje

VOORSTUDIES EN ACHTERGRONDEN

Hieronder worden de publicaties uit de WRR-serie Voorstudies en achtergronden opgesomd vanaf de vijfde raadsperiode. Een volledig overzicht van de voorstudies is beschikbaar op de WRR-website (<http://www.wrr.nl>). Sinds de zevende raadsperiode zijn deze publicaties opgegaan in de reeks Verkenningen.

VIJFDE RAADSPERIODE (1993-1997)

- V82 W.J. Dercksen e.a. (1993) Beroepswijs onderwijs. Ontwikkelingen en dilemma's in de aansluiting van onderwijs en arbeid
- V83 W.G.M. Salet (1994) Om recht en staat. Een sociologische verkenning van sociale, politieke en rechtsbetrekkingen
- V84 J.M. Bekkering (1994) Private verzekering van sociale risico's
- V85 C. Lambers, D.A. Lubach, M. Scheltema (1994) Versnelling juridische procedures grote projecten
- V86 СШОВ (1995) Aspecten van hoger onderwijs. Een internationale inventarisatie
- V87 T. van der Meij e.a. (1995) Ontwikkelingen in de natuur. Visies op de levende natuur in de wereld en scenario's voor het behoud daarvan
- V88 L. Hagendoorn e.a. (1995) Etnische verhoudingen in Midden- en Oost-Europa
- V89 H.C. Posthumus Meyjes, A. Szász, Christoph Bertram, W.F. van Eekelen (1995) Een gedifferentieerd Europa
- V90 J. Rupnik e.a. (1995) Challenges in the East
- V91 J.P.H. Donner (rapporteur) (1995) Europa, wat nu?
- V92 R.M.A. Jansweijer (1996) Gouden bergen, diepe dalen: de inkomensgevolgen van een betaalbare ouderdagvoorziening
- V93 W. Derksen, W.A.M. Salet (red.) (1996) Bouwen aan het binnenlands bestuur
- V94 SEO/Intomart (1996) Start-, slaag- en faalkansen van hoger opgeleide startende ondernemers
- V95 L.J. Gunning-Schepers, G.J. Kronjee en R.A. Spasoff (eds.) (1996) Fundamental Questions about the Future of Health Care

- V96 H.B.G. Ganzeboom en W.C. Ultee (red.) (1996) De sociale segmentatie van Nederland in 2015
- V97 J.C.I. de Pree (1997) Grenzen aan verandering. De verhouding tussen reorganisatie en structuurprincipes van het binnenlands bestuur
- V98 M.F. Gelok en W.M. de Jong (1997) Volatilisering in de economie
- V99 A.H. Kleinknecht, R.H. Oostendorp, M.P. Pradhan (1997) Patronen en economische effecten van flexibiliteit in de Nederlandse arbeidsverhoudingen
- V100 J.P.H. Donner (1998) Staat in beweging
- V101 W.J. Vermeulen, J.F.M. van der Waal, H. Ernste, P. Glasbergen (1997) Duurzaamheid als uitdaging. De afweging van ecologische en maatschappelijke risico's in confrontatie en dialoog
- V102 W. Zonneveld en A. Faludi (1998) Europese integratie en de Nederlandse ruimtelijke ordening
- V103 Verslag en evaluatie van de vijfde raadsperiode (1998)

ZESDE RAADSPERIODE (1998-2002)

- V104 Krijn van Beek (1998) De ondernemende samenleving. Een verkenning van maatschappelijke verandering en implicaties voor beleid
- V105 W. Derksen et al. (1999) Over publieke en private verantwoordelijkheden
- V106 Henk C. van Latesteijn (1999) Land use in Europe. A methodology for policy-oriented future studies
- V107 Aart C. Liefbroer en Pearl A. Dykstra (2000) Levenslopen in verandering. Een studie naar ontwikkelingen in de levenslopen van Nederlanders geboren tussen 1900 en 1970
- V108 Bart Wissink (2000) Ontworpen en ontstaan. Een praktijktheoretische analyse van het debat over het provinciale omgevingsbeleid
- V109 H. Mommaas, m.m.v. W. Knulst en M. van den Heuvel (2000) De vrijetijdsindustrie in stad en land. Een studie naar de markt van belevenissen
- V110 H. Dijnstbloem en C.J.M. Schuyt, red. (2002) De publieke dimensie van kennis
- V111 M.C.E. van Dam-Mieras en W.M. de Jong, red. (2002) Onderwijs voor een kennissamenleving. De rol van ict nader bekeken
- V112 Wendy Asbeek Brusse, Harry van Dalen en Bart Wissink (2002) Stad en Land in een nieuwe geografie. Maatschappelijke veranderingen en ruimtelijke dynamiek
- V113 G.A. van der Knaap (2002) Stedelijke bewegingsruimte. Over veranderingen in stad en land.
- V114 F.J.P.M. Hoefnagel (2002) Internet en cultuurbeleid. Over de gevolgen van ict voor het cultuurbeleid van de Nederlandse overheid
- V115 Gabriël van den Brink (2002) Mondiger of moeilijker? Een studie naar de politieke habitus van hedendaagse burgers
- V116 Willem Witteveen, Bart van Klink, met bijdragen van Wouter de Been en Peter Blok (2002) De sociale rechtsstaat voorbij. Twee ontwerpen voor het huis van de rechtsstaat
- V117 Rein de Wilde, Nikki Vermeulen en Mirko Reithler (2003) Bezeten van genen. Een essay over de innovatieoorlog rondom genetisch gemodificeerd voedsel

OVERIGE PUBLICATIES

Voor de eenheid van beleid. Beschouwingen ter gelegenheid van vijftig jaar Ministerie van Algemene Zaken (1987)

Eigentijds burgerschap. WRR-publicatie onder leiding van H.R. van Gunsteren (1992)

Mosterd bij de maaltijd. 20/25 jaar WRR (1997)

De vitaliteit van de nationale staat in een internationaliserende wereld (2002)

Alle rapporten en studies van de WRR zijn beschikbaar via de website www.wrr.nl als pdf-bestand. Rapporten aan de Regering nrs 1 t/m 67 en publicaties in de reeks *Voorstudies en achtergronden* zijn niet meer in druk leverbaar.

Rapporten aan de Regering nrs 68 t/m 72 zijn verkrijgbaar in de boekhandel of via Amsterdam University Press, Prinsengracht 747-751, 1017 JX Amsterdam (www.aup.nl).

Samenstelling raad*

De 7de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid is ingesteld op 1 januari 2003 en bestaat uit 8 leden, te weten:

- prof.dr. W.B.H.J. van de Donk (voorzitter)
- mw. prof.mr. L. Hancher
- prof.dr. P.A.H. van Lieshout
- mw.prof.dr. P.L. Meurs
- prof.dr. J.L.M. Pelkmans
- drs. I.J. Schoonenboom
- prof.dr. J.J.M. Theeuwes
- prof.dr. P. Winsemius
- dr. A.C. Hemerijck (secretaris)
- dr. R.J. Mulder (plaatsvervangend secretaris)

Adviserende leden*

Prof. dr. W. Derksen

Dr. F.J.H. Don

Prof.Ir. N.D. van Egmond

Prof. dr. P. Schnabel

Drs. G. van der Veen

Directeur Ruimtelijk Planbureau

Directeur Centraal Planbureau

Directeur Milieu & Natuurplanbureau

Directeur Sociaal en Cultureelplanbureau

Directeur-generaal Centraal Bureau voor de Statistiek

Samenstelling bureau WRR*

Directeur:

dr. A.C. Hemerijck

Plaatsvervangend directeur:

dr. R.J. Mulder

Wetenschappelijke staf:

mw.dr. W. Asbeek Brusse

mw.mr. M. van den Brandhof BSc.

mr.dr. A. van den Brink

drs. D.W.J. Broeders

W. van Cleef

drs. H.O. Dijkstra

drs. P. van Driel

mw.dr. F. Driouichi

dr. E.R. Engelen

dr. C.A. Hazeu

dr. P. den Hoed

mr.dr. F.J.P.M. Hoefnagel

dr. R.M.A. Jansweijer

mw.dr. A.P. Jonkers

mw.mr. A. Keizer

O. Klinkenberg

mw.drs. M. Kremer

dr. G.J. Kronjee

mw. C. Kroon BSc.

drs. P.J.H. van Leeuwe

dr. R.J.J.M. Plum

mr. J.C.I. de Pree

drs. D. Scheele

mr. S. Scheijven

drs. E.K. Schrijvers

mw.drs. M. Sie Dhian Ho

P.J. Slegers

R. Tabatabaie

drs. I. Verhoeven

mw. S. Vermeulen

prof.dr.ir. G.H. de Vries

T. Woortman

Programmanager:

mw.drs. A.A. Lamein

Communicatieadviseur:

drs. J.T.A. Groeneveld

Financieel medewerkster:

mw. A.A.M. van Roijen

Communicatiemedewerker:

mw. M.C. van Leijenhorst

Bibliotheek:

mw. F.C. Bom

mw. K.K. van Eik

Locatiemanager:

mw. C. de Vries

Secretariaat:

mw. L.A.C. Tupan

mw. Y. de Graaf

mw. P. Bosman

mw. M.Th. Nuijten-Pennings

mw. M.J.J. van Soelingen

Huishoudelijke dienst:

D. MacLeod Manuel

*per 1-1-2006

COLOFON

vormgeving: Studio Daniëls BV, Den Haag
tekst: IS-producties
foto's: Ewout Huibers, Amsterdam; WRR
druk: Palace Print, Den Haag

Den Haag, 2006

